

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta, 1 fl. 80 kr. za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 15 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 19. februarja 1862.

Besedica o vinskih zadevah.

Iz Vidošic na Dolenskem 7. sveč. Dovolite tudi meni ljube „Novice“, par besedic spregovoriti. Vzemite v svoje predalčke moj svet in nauk in ga podelite svojim bravcom, da bodo oni svoje sosede po tem mojem nauku vodili in jih na pravi pot in pazljivost svojega premoženja pripeljali. Treba je grdo navado opustiti in se poprijeti bolj pametnega gospodarstva, zakaj pri tolikih davkih je na soseskinem premoženju dvoje ležeče. Zdaj pa naj sledi nauk, o katerem želim govoriti. Pri nas na Dolenskem, skoraj bi smel imenovati, da večidel po vseh soseskah je ta nespametna navada, da, kadar sosedje čez svoje premoženje gospodarje ali, kakor jim pravijo, sekutorje ali cekmeštre stavijo ali udinjujejo, dvema svoje premoženje ali vino brez vsake rajtengne izročijo, za plačilo jima dovolijo, da si vsak 2 vedri vina, to je, 40 bokalov vzame in tiste samo brez poldrušine nazaj povrne, in kadar gredo v hram (kelder) vino pogledat, da se ne bi kakošna škoda primerila, sme vsak polič vina popiti in tako vsakih 8 dni in brez rajtengne. Al med takimi gospodarji ali sekutorji se dosti takih najhaja, ki si dvakrat več v hramih opravka najdejo, samo da soseskino vino pijejo brez vse vesti. Tako se godi do pusta, to je, do svetega Kurenta, zdaj pa se začne „delitev ali talinga“ med sosesko, ker marsikteri do tega časa domá svoje vino popije ali pa pride kateri sosed in prosi masel vina za svojo bolno ženo ali če kak prijatelj k njemu pride. Takrat ona dva „sekutorja“ vsak svoj ključ od soseskega keldra vzameta in grésta sosedu masel ali polič vina natočit. Pri tej priložnosti pa pravi eden drugemu: „Daj, natoči nama polič vina; saj sva po soseskinem opravku prišla, da bova vsak enkrat pila.“ Ako si pa tako pred sosedom ne upata, pravi eden drugemu: „Daj, natoči mi polič vina na rajtengo“. In tako pijeta; v tem pa pride mežnar k njima, kateri je po soseskini stari navadi sekutorjema za tretjaka ali pričo postavljen, da ne bodo napačno z vinom delali. Al bodi Bogu potoženo! med našimi mežnarji so nekteri taki požeruhi, kakor so „sekutorji“, da kadar vidijo duri hramove odperete, že so na pragu. Nekteri mežnar pa je vendar tako zvest, da svoje dolžnosti nikdar ne opusti, ker mu kaplica diši. Zdaj pravi „sekutor“ drugemu tako: „Daj natoči poliček za mežnarja“, ker se ga boji, da bi ju pred sosesko ne tožil in tako zdaj vsi trije pijejo dan za dnevom. In tako si soseskega vina nekoliko med sosesko na činž ali na poldružino raztaljajo, ostalo pa popijejo in tako sode izpraznejo, in ne da bi soseska poprašala, kam so vino djali, koliko je vina iz sodov izteklo, ali koliko ga je na činž ali na poldružino prišlo. Meni nič tebi nič, — tako ostane do jeseni, in tako ostane vselej in na veliko soseskino škodo. Kadar pa pride v jeseni čas za poberanje vina, prideta ondaj sekutorja z mežnarjem in si še dva nosivca vzameta, da gredo po soseski vina nazaj terjat. Med tem si znajo prav dobro postreči, trikrat ali štirikrat na dan pojedovajo 8 in včasih po 14 dni. O svetem Martinu si pa likof naredijo. Pa kaj hočem to tako na drobno popisovati, kar se potrosi na škodo soseski, in še drugih napak iz zamude časa, pijaučevanja, prepira z ženo itd.

Povejte mi sedaj: ali ne bi bilo boljše, da bi tem svojim gospodarjem ali sekutorjem primerno plačilo odločili in bi jim svoje premoženje na rajtengo dali? Morebiti da mi bo kateri odgovoril, da ni mogoče pri vinskem premoženju rajtengne zvediti. Jez pa na to odgovorim, da je mogoče, ako soseska svoje sode natanko izmeri, koliko vina držijo, ali pa naj bi pri pobornji na rajtengo od vsakega, kateri v soseskinem hramu vina na činž vzame, nazaj terjali, in po tej poti bi zvedili, koliko vina bi v soseskini kelder v kup spravili. Potem bi soseska, kakor sem že zgorej omenil, o svetem Martinu na likof vkup prišla in bi se med seboj po dražbi (licitaciji) porazumeli, kateri bi laglej to gospodarstvo prevzel. Pri tej priložnosti samo to omenim, da samo tisti naj ima pravico, dražbe se udeležiti (licitirati), kateri ima toliko premoženja, da, ako bi kaj zapravil, bi pri njem soseska imela, s čim se plačati. Pomislite, ljubi moji, ali ne bi bilo tako boljše, da bi namesto dveh sekutorjev in njih tretjaka ali mežnarja en sam vino soseski delil (talal)? koliko bi bilo manj zamude, manj greha? zakaj takošni sekutor ne bi gledal in mislil, da bi svoj lon po grli precejel, ampak ker bi ga v denarjih dobil, bi si ga za svojo štibro ali pa za škornje, ktere pri tem raztrga, obrnil. In tako bi bilo za-nj in za sosesko boljše. Saj vi, kateri ste bolj modri in kateri „Novice“ berete, prevdarite to in dajte slovó stari navadi, ter se ne držite starega kopita kakor smole.

Ive Staz. kmetovavec.

Vrtnarske skušnje.

(Kako se cvetje sadnih dreves obvaruje, če ob cvetji gorak veter vleče?) Če ob cvetji sadnih dreves suh sončnik ali tako rekoča hrvaška burja vleče ali sploh kakošna suha sapa piše, ne more ne perje ne cvetje popolnoma hlapeti; zato se pa tudi cvetje otrese in sadú ne donese. Kdor hoče to obvarovati, naj postavi pod drevo, kadar cvetè, ali zraven njega škaf vode, v katero se zná tudi enmalo soli vreči; čez 24 ur se voda iz posode izlije in to delo se vsaki dan tako dolgo opravlja, dokler drevo cvetè. Gospod Vilke pravi, da vsak, kdor je skusil, hvali to ravnanje. — Ravno tako se cvetje sadnih dreves obvaruje, če se drevo, kadar je v cvetji, s škropilom v mrzlo vodo pomočenim, večkrat dobro poškopí; toda prvo sredstvo je bolj gotovo, ker se iz vode napravljenih soparov drevesni popki in cvetje bolj napijejo.

(Bolehnost mladega drevesa, o kateri se ne ve, od kod da izhaja). Dostikrat hira in medli kako mlado drevesce, pa sadjorejec ne vé, od kod da bolezen njegova izhaja. Če mu ni morebiti kaka miš ali kak drug merčes korenik razjedel, se dajo taki hiravci večkrat zopet okrevati in ozdraviti, če se njih deblo in veje skoz osem dni vsaki dan enkrat z mrzlo vodo omivajo. To je posebno dobro delo ob hudi vročini in suši za sadne in bolehe drevesa.

(Pomoček drevesa ozdraviti, ako so ozeble). Kdor zapazi proti spomladi, da mu je drevo ob hudem mrazu precej ozeblo ali namrlo, ga bo ozdravil, če mu

lub ali skorjo razpara ali prereže. Zveden sadjorejec se koj po hudem mrazu lahko prepriča, ali mu je drevo ozeblo ali ne, če le toplo vreme nastopi, ali če kako mlado mladiko od drevesa odlomi in jo v gorko sobo prinese. Ako lub kako péd po dolgem do lesa odreže, ter vidi, da notranja skorja (tako imenovano ličje) in unanji les (belina), starijava, je to gotovo znamenje, da je drevo res ozeblo. Ali je bolj ali manj ozeblo, se lahko iz drevesne beline prepriča, ako je bolj in manj začrnela in kako globoko v les sega. Male ozeblin se ni treba bati; drevo se samo po sebi okreva (pomaga) in treba ni luba razparati in prerezovati. Ko pa gospodar zapazi, da je mraz drevesu škodoval, (in da se tega še bolj natanko prepriča, naj se do spomladi počaka in pogleda, ali drevo poganja ali ne in je belina še zmeraj rjavava), se lubje po celem drevesu na jutranji in večerni strani po dolgoma na deblu do beline prereže; na južni (opoldanski) strani pa le več kratkih zarez tudi podolgoma napravi. Ne bilo bi dobro, na tem mestu le eno dolgo zarezo narediti, ker bi znalo opoldansko solnce prerezo preveč narazen gnati, in drevesno belino tako prepekati, da bi drevesu veliko škodovalo. — Sploh je pa prereza skorje tudi pri zdravih drevesih zato dobra, da se bolj odebelijo. Toda nikoli se ne smé skorja na južni strani narezati, in tudi ne do beline poleti, ampak le bolj po vrhu. To opravilo se opravlja že mesca svečana in sušca.

Cena živeža v našem cesarstvu.

Poslednjega mesca lanskega leta (mesca grudna) je bilo goveje meso najbolji kup v Bukovini (po 8 kraje. funt), najdražji na Dunaji in na Primorskem (po 32 kr.); — telečje meso je bilo najcenejše v Čortkovu in Novem Sandecu v Galiciji (po 10 do 12 kr.), najdražje v dunajskem Novem mestu (po 34 do 60 kr.), na Dunaji je veljalo 22 do 48 kr., v Gradcu 24 do 40 kr. v Pragi 25 do 34 kr.; — svinjsko meso je bilo najcenejše v gori omenjenih dveh galicijskih mestih (po 12 do 20 kr.), najdražje na Dunaji po 36 do 60 kr.; koštrunovo meso je veljalo v Bukovini le 7 kr., na Dunaji 14 do 32 kr., maslo pa je bilo v Bukovini po 80 kr., v Krakovi po 70—75 kr., v Reusmarkt-u na Erdeljskem celó po goldinarji, na Dunaji le po 62 do 64 kr. Tudi salo je veljalo na Dunaji le 44 do 48 kr., v Krakovi pa 55 do 60 kr., v Šegešvaru (Schäsburg) na Erdeljskem po 92 do 100 kr., v mnogih českih mestih po 50 do 70 kr. funt.

Ozir na Ogrsko.

8. Leto bo že kmalo prešlo, kar je po cesarstvu našem zadonela dolgo pričakovana beseda „ustava“. Mislili bi, da so se izpolnile želje vseh onih, ki so polajšanja želeli. Vendar poznamo človeško slabost. Jeden ne dá rad toliko, kolikor mu dati gré, drugi bi rad zgrabil celo roko, ako mu prst podaš. Naj Magjari še tako po svojih starih listinah stare prava izizkujejo, to je gotovo, da tudi vsi drugi narodi tako imenovane ogrske krone po pravici zahtevajo za se svoje pravice. Časi so pretekli, ko je le en narod gospodoval, vsi drugi pa so mu sužni bili. Ako je to veljalo pred, ne more veljati več vprihodnje. Res da je navada železna srajca, in da je težko sleči to navado, kažejo nam Nemci, pa kažejo nam tudi Magjari. Magjari so zatrali narodnost družih narodov, kjerkoli jim je mogoče bilo. Vedó nam povedati o tem vsi narodi, ktere je objemalo ogrsko gospodstvo. Naj toraj tudi mi izgovorimo svoje mnenje zastran magjarske politike v duhu ravnopravnosti. Treba se nam je pa najprej ozreti na ogrsko deželo in nje prebivavce.

Ogrska zemlja šteje na 3123 površnih miljah 8 milij. in 146.000 prebivavcov. Med temi prebivavci živijo Ma-

gjari ob levi strani Donave na sredi ogrske zemlje po plodnih nižavah. Na severozapadni meji se široko razprostirajo Slovaki od Požuna (Pressburga) do Košic (Kaschau) in zgoraj do Vislinih in Dunajcevih izvirkov. Med Munkačem in Sigetom na severoizhodni meji prebivajo Rusi do Tisnih izvirkov. Odtod pa za Erdeljsko mejo do Moriša (Maroš) so Rumuni. Hrvati so v županijah: Mošun (Wieselburg), Šoprun (Oedenburg), Požun in Samogy. V železni in zaladski županiji na štajarski meji pa prebivajo Slovenci, okoli 50.000 duš. Srbi so v županijah: Baranja, Tolna in Stolni-Beligrad na desni obali Donave. Nemci prebivajo med Donavo in Rabo, so pa raztreseni tudi po drugih županijah. K tem različnim prebivavcom doštevamo še židove (jude) in cigane, katerih je skoraj povsod dosta. Glejte, to je zmanjšana mnogojezična Avstrija! Med temi prebivavci je le komaj polovica Magjarov, to so 4 milijoni; dobra četrtinka Slovencev, to je, čez 2 milijona, okoli 960.000 Nemcev, 570.000 Rumunov, blizu pol milijona židov in ciganov. Vidi se iz tega, da Magjari niso tako številni, kakor bi mislili po velikosti njih zemlje. So le en del, slaba polovica vseh prebivavcov. Oni so le bogatejša, toraj mogočnejša vrsta onih prebivavcov, katerim niso dopustili se ganiti dosihmal, katerih narodnost so žrtvovali na preoholi oltar vsemogočnega magjarizma. Časopisci in gotovo tudi vlada si vsi vkup belijo glavo, kako bi rešili ogrsko zastavico. Nam se to zastavico rešiti ne dozdeva tako težko. Naj avstrijska vlada prijazno roko enakopravnosti podá celi drugi zametani polovici prebivavcov ogrskih — in razvezan je gordiški voz. Tudi ta misel luka iz frankobrodskih časopisov; vendar se je odkritosrčno izgovoriti nikdo prav ne upa, morebiti zato, ker se ravnopravnosti ogibajo. Kako obilo obdarovana je ogrska zemlja! Ondi dajejo rude največ srebra; ondih rastejo najboljše vina cele Avstrije, če ne cele Evrope; ondih je domovina žitne rodovitnosti. Vendar dokler ena polovica tava v globoki nevednosti in stoka pod jarmom samosvojuosti magjarske, ni upati napredka v nobenem obziru. Ali tisto uro, ko bi se revni polovici dala ravnopravnost, bi tudi odklenkalo pošasti dualizma — po ravnopravnosti.

Za nekoliko let bo vse drugače.

Oj kakošna radost me je oživljala na Nemškem, ko slišim 1852. leta, da bo slovenski del sekovske škofije k labodski pridjan. Prvi trenutek sem si želel to uresničeno viditi. Pa sopet je vse potihnilo — dokler se ni leta 1859 — hvala neskončna Bogu! slavno dognalo, da vidimo, slišimo, razumemo, čutimo prevzvišenega milostljivega kneza in škofa, Antona Martina, domačina našega.

Veseli se štajarski Slovenec! kar svet stoji, še tega nikoli bilo ni; zdaj pa je v tvojo telesno in dušno omiko. Pa morda porečeš, častiti čitavec: Kaj smo dosegli s tem? Še imamo nemške razglase, nemške pogovore, nemško pisarijo, nemške zapisnike, nemški šematizem itd. Tudi jaz sem mislil, da bo vse slovensko, kar je labodska škofija slovenska; pa vendar ni tako. Potrpi iskreni domorodec! In natura non datur saltus; to ni mogoče nagloma brez zmešnjave, rušenja in velike škode dovršiti, in ako bi bili močni kot stotnik Dionizi Kleist, ki si je z dovoljenjem vojvoda pomorjanskega Ivana Miroslava, tri vedre piva (ola) za večerni požirek (Schlaftrunk) iz pivnice donesel, — pogumni kot grof Ivan Ziegenheim leta 1445, ki je voz z vinom naložen na stran pomaknil, ker mu je na potu bil in mu overal se naravnost peljati, ko ga pa mati pokrega, ga pa spet na svoje mesto postavi, — zviti korenjaki kot Martin Krpan z Vrha (glej „Glasnik“ I. tečaj, II. zvezek) ali pa kot baron Rauber, da bi vse nas protivnike v žaklje zaphali. — Festina lente! Za pet let pa bo vse drugače: v tem času se skrhajo in oščrbinijo odpadenci, nemškutarci; v tem času se nasprotniki omodrijo in spametijo; v tem času se hvale vredno uneta mladina izučí, in drugo sopet